

The Study of Participant Reference in Eight Chapters of Kelileh and Demneh

AbbasAli Ahangar^{1✉} | MohammadAmir Mashhadi² | Bahareh Mohammadfaraj³

1. Corresponding Author: Professor of English Language and Literature Dept, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran, Email: ahangar@english.usb.ac.ir
2. Professor of Persian Language and Literature Dept, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.
3. M.A in Linguistics, English Language and Literature Dept, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

Article history: Received 29 January 2021;

Received in revised form 17 May 2021;

Accepted 24 May 2021

Abstract

Narrative is a collection of interconnected utterances that create a discourse. According to Levinsohn (2015) one of the essential components of narrative discourse analysis is participant reference. Participants in a narrative may be human and non-human major participants, also human and non-human minor participants such as animals. Languages use different reference devices such as: zero anaphora, noun pronouns and phrases which refer to participants in narrative discourse. This research attempts to describe and examine different ways of participant reference, methods of introducing major and minor participants in some stories of Kelileh and Demneh based on Levinsohn (2015) model. The data examined in this study consists of eight chapters which include twenty stories. In each story, this reference devices were examined in subject and non-subject context and analyzed with SPSS software and Chi-squer test. The results indicated that the examined stories of Kelile and Demne used different reference devices such as: zero anaphora, pronouns and noun phrases which refer to major and minor participants in narrative discourse. Furthermore, the results showed that the reference devices and types of participants had a meaningful relationship. Also, among participant reference devices; zero anaphora had the highest use, noun phrases and pronouns were at the next range.

Keywords: participant reference, Kelileh and Demneh, zero anaphora, noun pronouns, phrases

1. Introduction

As far as the approach of narrative discourse analysis is concerned, Levinsohn (2015) is among the linguists who has presented narrative discourse components in narrative studies. On Levinsohn's opinion, discourse is a connected series of utterances and narrative is a series of connected events in the form of either spoken or written. Sometimes, the sequence of the occurrence of events is important because it indicates the temporal and spatial distance of each event which, in turn, is a signal of cohesion in a text. Consequently, he deals with the explanation of essential components of the narrative discourse analysis that may exist in a text. According to Levinsohn's (2015) model, the narrative discourse components comprise the number of speakers in a text, text genre, text style and text register, being oral or written text, cohesion, coherence, participant reference, thematic grouping, discontinuities, text charting, the main concept of reference, reference strategies, the methodology for analyzing reference patterns and types of speech reporting. So, one of the narrative discourse components is participant reference which refers to types of the participant (major, VIP (very important), minor, human, and animal) and the ways of giving reference to each participant. As Levinsohn (2015) states, languages typically have a fairly extensive range of forms of giving reference to participants in a story which extend from complete ellipsis (in the form of zero anaphora) to an

implicit reference conveyed only by the inflection of the verb, to two or more sets of independent pronouns, to a full noun phrase. In addition, he maintains that, in many cultures, the easiest narratives to obtain are traditional folktales such as animal stories; they can be very valuable for text analysis. As he believes, animals are symbolic of humans in folktales stories. They behave and talk like humans. In this regard, the translation of *Kelileh and Demneh* is one of the examples of animal's stories in Persian literature in which allegorical stories are narrated from the language of animals appearing in a social link. Therefore, recognizing narrative discourse characteristics of this book will be very effective in its analyzing and understanding. Thus, this research is going to identify, study and describe types of participants and the use of different discourse devices employed to refer to the participants in eight chapters of *Kelileh and Demneh* stories based on Levinsohn's (2015) model as well as to answer the following questions:

The major research question:

1. Can we study and describe types of participant reference components in some stories of *Kelileh and Demneh* based on Levinsohn's (2015) model?

The minor research questions:

- 1-1- How are types of participant reference components proposed in Levinsohn's (2015) model represented in some stories of *Kelileh and Demneh*?
- 1-2- What kind of relationship is there between the usage frequency of types of participants in some stories of *Kelileh and Demneh*?
- 1-3- What kind of relationship is there between the usage frequency of types of giving reference ways to participants in some stories of *Kelileh and Demneh*?

1.1. Detailed Research Method

The method of doing this research has been library research. In this regard, first, the related theses, articles and books were studied to describe the theoretical concepts of the research, as well as all the previous research having commonalities with the present research either in the use of Levinsohn's (2015) model or in the analysis of *Kelileh and Demneh* text were reviewed. In this research, eight out of total number of fifteen chapters of *Kelileh and Demneh* including "Borzoye-y-e Tabib", "Shir va Gav", "Bazjoste kar Demneh", "Kabootar-e motavvagheh" Boom va Gharab", "Moosh va Gorbah", "Shir va Ebne Avi" and "Ebne Malek va Ashab" were selected. Then different types of participant reference used in these chapters were identified and examined. The data analysis method is descriptive-qualitative because the purpose is to describe and compare the usage frequency of types of participants and the ways of referring to each participant. The results were analyzed by using SPSS software which is a statistical package for social sciences. In this analysis, Chi-Square test was used.

2. Discussion

As above-mentioned, according to Levinsohn (2015), participant reference is one of the discourse components in the structure of a narrative which includes types of the participant and the ways of giving reference to the participants. As to the latter, in each language, there is a range of referential forms of participants in a story. These reference giving devices maybe noun phrases, pronouns or zero anaphora. Based on the data gathered, it was recognized that types of the participant were realized in the form of major, minor, human, and animal participants. In addition, it was specified that zero anaphora had the highest frequency in relation to the way of giving reference to participants where a personal ending refers to a participant that is the agent of the verb in narrative structure. In other words, the participant is syntactically and semantically present but without a phonetic representation. The use of zero anaphora or null subject pronouns in Persian language is one of its grammatical features which causes it to be regarded as a pro-drop language. Also, the use of pronouns and noun phrases were in the next ranges. That is to say, pronouns such as "man (I)", "to (you)", "u (she or he)" or noun phrases such as "Demneh" and "Shanzabe" were used to refer to participants in the story.

As a result, this study indicated that the types of participant reference components represented in the stories of *Kelileh and Demneh* under investigation were in agreement with those presented in Levinsohn's (2015) model. So, the answer to the question (1-1) is positive. In addition, the analysis and description of different types of participants and also different types of giving reference ways in a number of *Kelileh and Demneh* stories showed that there was a significant relationship between the

usage frequency of types of participants. Moreover, there was a significant relationship between the usage frequency of types of giving reference ways to participants. Therefore, due to the frequency, percentage and mean of the usage of different types of participant reference components in the stories under study, the answer to the main question is positive as well. This, in turn, means that we can study and describe types of participant reference components in some stories of Kelileh and Demneh based on Levinsohn's (2015) model.

Therefore, due to the theoretical importance of this research and exploring different types of participants and also the ways of giving reference to each of the participants in a number of Kelileh and Demneh stories following Levinsohn's (2015) model, the present study can be not only a model to the scientific studies of other Kelileh and Demneh stories, but also an outline for exploration and study of narrative discourse of other related literary works. In addition, the findings of this research show that the reference system of Kelileh and Demneh discloses the three functions or tasks suggested by Dooly and Levinsohn (2001): the semantic, discourse- pragmatic and processing functions, by employing different reference devices. In other words, the use of each participant reference devices or components aims at fulfilling the functions of the language reference system. Studying and recognizing these tasks and the reference devices can lead to a better understanding of the narrative discourse structure of the stories of Kelileh and Demneh.

3. Conclusion

In this research, the participant reference components were examined in the form of types of the participants and the ways of giving reference to the participants in subject and non-subject contexts in eight chapters of Kelileh and Demneh. The data surveyed in this study designated that different types of the participants were identified in Kelileh and Demneh stories, being major and minor participants including humans and animals. Likewise, in order to refer to each of the participants various reference devices such as noun phrases, zero anaphora and pronouns were used to introduce and refer to different types of the participants involved, among which zero anaphora had the highest usage frequency, the pronouns and noun phrases were in the next ranks of the usage.

4. References

- Ahangar, A. A., Mashhadi, M. A., Mojahedi Rezaeian, S. (2013). Study of Participant Reference in Seven Adventures of Rostam. **Research Literature**. No.26. pp: 147-176. [In Persian]
- Ahmadpanah, F. (2009). **Discourse contrast in Kelileh and Demneh**. M.A. Thesis in Persian Language and Literature (unpublished), Kurdistan University. [In Persian]
- Barjasteh Delfrooz, B. (2010). **Discourse Features in Balochi of Sistan Oral Narratives**, Sweden SE- 7512, Uppsala, Sweden.
- Bremond, C. (1973). Morphology of the French Folktale, **Semiotica**. Vol. 2. No. 3. pp 257-275.
- Dooley, R. A., Levinsohn, S, H (2001). **Self-Instruction Materials on Narrative Discourse Analysis**. SIL International
- Elliott, J. (2005). **Using Narrative in Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches**. Sage Publications.
- Halliday, M. A. K., Hasan, R. (1976), **Cohesion in English**. London: Longman.
- Hashemian M. (2013). Typification and Characterization in the Story of Shir va Gav. **Roshd Journal of Persian language and literature Teaching**. No: 105. pp: 24-25 [In Persian]
- Jahed Jah, A., Rezaei, L. (2011). The Study of Continuation of Narrative Time in the Stories of Kelileh and Demneh. **Boostan Adab Journal of Shiraz University**. No. 48. pp: 9-27. [In Persian]
- Keramati Foomani, S. (2016). **The Study of Animals in Kelileh and Demneh Based on Critical View of Norman Fairclough**. M.A. Thesis of Persian Language and Literature (unpublished), Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian]
- Khalili Jahantigh, M., Barani, M., Fooladi Y. (2021). Comparing the Structure of Marzban Nameh and Kelileh and Demne. **Subcontinent Studies**. No. 38. pp: 177-194. [In Persian]
- Levinsohn, S. H. (2010). **Self-Introduction on Narrative Discourse Analysing. A M Annual of Basic Concepts**. Dalbs: SIL International
- Levinsohn, S. H. (2015). **Self-Introduction on Narrative Discourse Analysing. A Manual of Basic Concepts**. Dalbs: SIL International.

- Meshkat-o- Dini, M. (2005). **Persian Grammar, the Lexical Categories and Merge**. Samt Press. [In Persian]
- Mohseni Poor Kalhori, Z. B. (2014). **A Stylistic Study of Verbal Expressions in Kelileh and Demneh Based on Speech acts and Their Role in Creating a Technical Style**. M.A. Thesis in Persian Language and Literature (unpublished). Tehran Azad University. [In Persian]
- Monshi, N. (2012). Translation: **Kelileh and Demneh**. Correction. M. Minovie Tehrani. Tehran, Amir Kabir Press. [In Persian]
- Parsa, S. A. Salavati, L. (2010). Morphology of the Stories of Kelileh and Demneh. **Journal of Poetry Research of Shiraz University**, Vol. 2. No.4. pp: 47-77. [In Persian].
- Propp, V. (1989). **Morphology of Folktale**. Trans. F. Badrei. Tehran: Toos. [In Persian].
- Ricoeur, P. (1988) **Time and Narrative**, Vol. 3. Chicago: Chicago University Press.
- Roberts, J. R., Barjasteh Delafrooz, B., Jahani, C. (2009). **A Study of Persian Discourse Structure**. Uppsala: Uppsala University Press
- Safaei Sangari, A., Ahmad Panah, F. (2020). Critical Analysis of Narrative Discourse in Arabic Kelileh and Demneh. **Journal of Arabic language and literature**. Vol. 11. No. 1. pp: 89-120. [In Persian]
- Shaghghi, V. (2011). **An introduction to Morphology**. Tehran. Samt. [In Persian]
- Smith, C. S. (2003). **Modes of Discourse: The Local Structure of Texts** (Vol. 103). Cambridge: Cambridge University Press.
- Soofi, Z. (2011). **The Study of Some Discourse Components in Some Sistani Narratives Based on Dooly and Levinsohn's (2001) Model**. M.A. Thesis in Linguistics (unpublished). University of Sistan and Baluchestan. [In Persian]
- Taghavi, M., Behnam, M. (2012). The Difference Between the Narrator and the Storyteller in the Story of "Shir va Gav" of Kelileh and Demneh and the Tales of Bidpai. **Journal of literary Essays**. No. 4. pp: 67-83. [In Persian]
- Tamim Dari, A., Abbasi, S. (2014). The Structuralist Study of "Shir va Gav" of Kelileh and Demneh Based on Claude Bermon's Model. **Journal of Literary Textual Research**. No. 59. pp: 43-59. [In Persian]
- Tannen, D. (1980). A Comparative Analysis of Oral Narrative Strategies: Athenian Greek and American English. In W.L. Chafe (ed.), **The Pear Stories**. Norwood, NJ: Ablex. pp. 51-87.
- Toolan, M. (1998). **Narrative: A Critical Linguistic Introduction**, London and New York: Routledge.
- Van Leeuwen, T. A. (2008). Critical Discourse Analysis, In Schiffirine, D. Tanen, F. Hamilton, T. H.E. [eds] **Handbook of Discourse**, London: Routledge.
- Yaghoobi Janbe Soraeei, P. (2011). Narrative Structure of Kelileh and Demneh Discourse Analysis of Ray and Barhaman Interaction. **Journal of literature studies**. [In Persian]

Cite this article Ahangar, AbbasAli. Mashahdi, MohammadAmir, Mohamadfaraj, Bahareh. (2023). The Study of Participant Reference in Eight Chapters of Kelileh and Demneh. *Journal of Subcontinent Researches*, 15(44), 9-28. DOI: [10.22111/jsr.2021.37411.2152](https://doi.org/10.22111/jsr.2021.37411.2152)

بررسی ارجاع مشارکین در هشت باب از کلیله و دمنه

عباسعلی آهنگر^۱ | محمدا میر مشهدی^۲ | بهاره محمدفرج^۳

۱. نویسنده مسئول: استاد گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران، ایمیل: ahangar@english.usb.ac.ir
۲. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران
۳. کارشناس ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

چکیده

روایت، مجموعه پیوسته‌ای از گفته‌هاست که گفتمان را به وجود می‌آورد. براساس الگوی لوینسون (۲۰۱۵)، ارجاع مشارکین یکی از مؤلفه‌های ضروری در تحلیل گفتمان روایی است. مشارکین موجود در ساختار روایت ممکن است مشارکین اصلی انسان و غیرانسان و نیز مشارکین فرعی انسان و فرعی غیرانسان، مانند حیوانات باشند. هر زبانی با توجه به ویژگی‌های خاص خود از ابزارهای ارجاعی خاصی همچون مرجع‌دار صفر، گروه اسمی کامل و ضمائر برای اشاره به مشارکین دخیل در گفتمان روایی بهره می‌گیرد. پژوهش حاضر براساس الگوی لوینسون، چگونگی بازنمایی و فراوانی به‌کارگیری انواع مشارکین و روش‌های ارجاع به آن‌ها را در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه بررسی و تحلیل می‌کند. در این پژوهش، ۸ باب از کتاب کلیله و دمنه مورد بررسی قرار گرفت. در هر باب، کاربرد انواع مشارکین و ابزارهای ارجاعی مربوط در دو بافت فاعلی و غیرفاعلی شناسایی و توصیف و با استفاده از آزمون‌های دو تحلیل شدند. یافته‌های پژوهش نشان داد در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه برای ارجاع به مشارکین موجود در روایت اعم از مشارکین اصلی و فرعی، انسان و غیرانسان از ابزارهای ارجاعی مختلفی همچون مرجع‌دار صفر، گروه اسمی و ضمائر استفاده شده است؛ علاوه‌براین، نتایج حاکی از آن بود که تفاوت معناداری در به‌کارگیری انواع مشارکین و ابزارهای ارجاعی موردنظر وجود داشت؛ به‌علاوه، مرجع‌دار صفر دارای بیشترین کاربرد و ضمیر و گروه اسمی به‌ترتیب در جایگاه بعدی قرار گرفتند.

واژه‌های کلیدی: ارجاع مشارکین، کلیله و دمنه، مرجع‌دار صفر، گروه اسمی، ضمیر

۱- مقدمه

روایت به مفهوم بازگویی رخدادهایی است که به لحاظ زمانی و مکانی دور به نظر می‌رسند. گوینده در اینجاست و قصه یا موضوع با فاصله‌ای کم یا زیاد در جایی دیگر است (تولان، ۱۳۸۶). روایت‌ها توالی‌ای از رویدادها، حالت‌ها و تجربه‌ها را از نظر زمانی بازنمایی می‌کنند که دربرگیرنده مشارکین یا روابط علی مشترکی هستند (تنن، ۱۹۸۰؛ ریکوتر، ۱۹۸۸؛ اسمیت، ۲۰۰۳؛ الیوت، ۲۰۰۵). درواقع هر روایت، نظامی از انواع مشارکین را داراست که در طول روایت ایفای نقش می‌کنند، رخدادها را به‌وجود می‌آورند و ممکن است غیرفعال و دوباره فعال شوند. دولی و لوینسون (۲۰۰۱: ۶۰) معتقدند ارجاع به مشارکین در

مطالعات شبه‌قاره، دوره ۱۵، شماره ۴۴، ۱۴۰۲، صص ۹-۲۸.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۰۳

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۰/۰۲/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۱۰

استناد: آهنگر، عباسعلی؛ مشهدی، محمدا میر؛ محمدفرج، بهاره. (۱۴۰۱). بررسی ارجاع مشارکین در هشت باب از کلیله و دمنه، مطالعات شبه‌قاره، ۱۵(۴۴)، ۹-۲۸.

DOI: 10.22111/jsr.2021.37411.2152

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© نویسندگان

گفتمان به این دلیل است که راوی به مخاطب خود بفهماند چه کسی چه کاری را انجام می‌دهد و اطلاعات کافی برای شناخت عامل رخداد‌های داستان یا روایت را برای شنونده فراهم آورد. این مشارکین ممکن است انواع مشارکین اصلی (Major participants)، مشارکین فرعی (Minor participants)، مشارکین محلی (Local participants) و مشارکین خیلی مهم یا VIP (Very Important participants) را شامل شود. در واقع، جنس مشارکین می‌تواند انسان، حیوان، شیء، مکان و موجودات خیالی باشد. به اعتقاد هلیدی و حسن (۱۹۷۶: ۳۷-۳۹) سه نوع ارجاع در زبان انگلیسی وجود دارد: شخصی (Personal)، اشاره‌ای (Demonstrative) و مقایسه‌ای (Comparative). ارجاع شخصی، ارجاعی از طریق نقش در موقعیت گفتار به وسیلهٔ مقولهٔ شخص است، مانند «I»، «You» و... ارجاع اشاره‌ای، ارجاعی از طریق مکان بر مقیاس مجاورت است، مانند «this»، «that» و... و ارجاع مقایسه‌ای ارجاع غیرمستقیم از طریق هویت یا شباهت است، مانند «same»، «equal» و... بنابراین هر زبان به‌طور طبیعی دارای ابزارهای ارجاعی و روش‌هایی منحصر به فرد در کاربرد هریک از این ابزارها است (دولی و لوینسون، ۲۰۰۱: ۵۶). آن‌ها همچنین بیان می‌کنند که هر زبان در به‌کارگیری ابزارهای ارجاع مشارکین سه هدف کاربردی دارد: الف- کاربرد معنایی که باعث می‌شود هر ارجاع به روشنی و با سهولت از ارجاع‌های دیگر تشخیص داده شود؛ ب- کاربرد گفتمانی- کاربردشناختی که نوع ارجاع یا عمل انجام‌شده را برجسته و مهم می‌سازد و ج- کاربرد پردازشی که از ایجاد اختلال در درک اطلاعات جلوگیری می‌کند (دولی و لوینسون، ۲۰۰۱: ۵۷). مطابق با گفتهٔ لوینسون «در ادبیات بسیاری از فرهنگ‌های مردم جهان، ساده‌ترین روایت‌ها، داستان‌های شفاهی و مردمی هستند که از زبان حیوان‌ها روایت شده‌اند و برای تحلیل متن بسیار ارزش هستند» (لوینسون، ۲۰۱۵: ۶)؛ از این رو، متن کلیله و دمنه در برخی از روایت‌های خود که از زبان حیوان‌ها روایت شده، گزینهٔ مناسبی برای تحلیل مؤلفه‌های روایی به شمار می‌رود. نام این کتاب در زبان هندی پنجه‌تتره (Panchatantra) است که توسط شخصی به نام «بیدپای» (Bidpai) به زبان سانسکریت نوشته شده است. اصل این کتاب در پنج باب بوده است که برزویه آن را به پارسی [فارسی میانه یا پهلوی] ترجمه کرده و حکایت‌هایی بر آن افزوده است. در سال ۷۵۰ میلادی نیز «ابن مقفع» آن را از پارسی به عربی ترجمه کرده و نام آن را کلیله و دمنه (نام دو شغال) گذاشته است. در قرن ششم ه.ق نیز ابوالمعالی نصرالله منشی (۵۵۱ ه.ق) آن را به صورت آزاد به فارسی ترجمه و فردی ناشناس از اهالی طبرستان آن را کتابت کرده است.

۱-۱- بیان مسئله و سؤالات تحقیق

لوینسون (۲۰۱۵) از جمله زبان‌شناسانی است که در مطالعات روایی، مؤلفه‌های گفتمان روایی را ارائه کرده است. از نظر وی گفتمان مجموعه‌ای به هم پیوسته از گفته‌ها (Utterances) است و روایت، چه به صورت گفتاری و چه نوشتاری، مجموعه‌ای از وقایع به هم پیوسته است. گاهی ترتیب رخداد وقایع نیز اهمیت دارد، زیرا نشان‌دهندهٔ فاصلهٔ زمانی و مکانی هر رخداد است و این امر یکی از نشانه‌های انسجام متن است. وی بر این اساس به شرح اصول ضروری و حداقل مؤلفه‌های گفتمان روایی که ممکن است در یک متن وجود داشته باشد، پرداخته است. این مؤلفه‌ها براساس الگوی لوینسون (۲۰۱۵) عبارت‌اند از: تعداد سخنگویان در یک متن، ژانر متن (Text genre) یا نوع محتوای متن، سبک و سیاق (Style and register)، شفاهی یا نوشتاری بودن متن، انسجام (Coherence)، ارجاع مشارکین (Participant reference)، گروه‌بندی معنایی (Thematic grouping)، گسستگی‌های معنایی (Thematic discontinuities)، جدول‌بندی متن (Text charting)، مفهوم اصلی ارجاع، راهبردهای ارجاع (Reference strategies) و روش‌شناسی تحلیل الگوهای ارجاعی (Methodology for analyzing reference patterns)؛ بنابراین، ارجاع مشارکین که یکی از مؤلفه‌های گفتمانی است، نحوهٔ ارجاع به انواع مشارکین (اصلی، ویژه، فرعی، جاندار، بی‌جان، انسان و حیوان) را از طریق ابزارهایی خاص درون متن روایی مشخص می‌کند. بنا به گفتهٔ لوینسون (۲۰۱۵)، زبان‌ها دامنهٔ وسیعی از شیوه‌های ارجاع به انواع مشارکین را در

روایت دارا هستند. وی روش‌های ارجاع مشارکین را در قالب مرجع‌دار صفر (Zero reference)، ارجاع تلویحی به صورت وند فعلی (Verb affix)، ضمایر منفصل یا جدا و گروه اسمی معرفی می‌کند.

براین اساس، این پژوهش درصدد است تا انواع مشارکین و به‌کارگیری ابزارهای گفتمانی مختلف را برای ارجاع به مشارکین در تعدادی از داستان‌های کلیله و دمنه براساس الگوی لوینسون (۲۰۱۵)، از جمله مرجع‌دار صفر (تصریف فعلی) همچون شناسه‌های فعلی (م، ی، د / د، م، ی، ند)، ضمایر منفصل مانند ضمایر شخصی (من، تو/شما، او/ایشان، ما، شما، آن‌ها) و درنهایت، به‌کارگیری گروه اسمی کامل را بررسی و توصیف کند. طبقه‌بندی تصریف فعلی، ضمایر شخصی و اشاره برگرفته از مشکوة‌الدینی (۱۳۸۴) است. علاوه بر ضمایر منفصل شخصی، در زبان فارسی ضمایر متصل م، ت / ت، ش / ش، مان، تان، شان به صورت واژه بست به‌کار می‌روند؛ به این معنا که به واژه پیش از خود می‌چسبند. واژه‌ای که ضمیر متصل به آن می‌چسبد، ممکن است اسم، فعل، صفت، حرف اضافه، ضمیر پرسشی یا ضمیر اشاره باشد (مشکوة‌الدینی ۱۳۸۴). با توجه به آنچه بیان شد، پرسش‌ها و فرضیه‌های اصلی و فرعی این پژوهش به قرار زیر مطرح می‌شود:

پرسش اصلی پژوهش

آیا می‌توان انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین را در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه براساس الگوی لوینسون (۲۰۱۵) بررسی و توصیف کرد؟

پرسش‌های فرعی پژوهش

انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین مطرح در الگوی لوینسون (۲۰۱۵) چگونه در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه بازنمایی می‌شوند؟

چه نوع رابطه‌ای بین بسامد کاربرد انواع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه وجود دارد؟

چه نوع رابطه‌ای بین بسامد کاربرد انواع روش‌های ارجاع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه وجود دارد؟

فرضیه اصلی پژوهش

انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین را می‌توان در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه براساس الگوی لوینسون (۲۰۱۵) بررسی و توصیف کرد.

فرضیه‌های فرعی پژوهش

انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین مطابق الگوی لوینسون (۲۰۱۵) در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه بازنمایی می‌شوند.

رابطه‌ای معنادار بین بسامد کاربرد انواع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه وجود دارد.

رابطه‌ای معنادار بین بسامد کاربرد انواع روش‌های ارجاع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه وجود دارد.

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

لوینسون (۲۰۱۵)، داستان‌های شفاهی را ساده‌ترین روایات و دارای ارزش بسیار برای تحلیل برشمرده است. به باور وی در داستان‌های شفاهی، جانوران، نمادی از انسان‌ها هستند، مانند انسان‌ها رفتار می‌کنند و سخن می‌گویند. در این راستا، ترجمه کتاب کلیله و دمنه یکی از نمونه‌های داستان‌های حیوانات در ادبیات فارسی است که در آن حکایت‌های تمثیلی به‌هم‌پیوسته از زبان جانوران که در یک پیوند اجتماعی ظاهر می‌شوند، روایت شده است. این کتاب نزد مردمان جهان، زبان‌ها و فرهنگ‌های گوناگون مورد پذیرش واقع شده و ترجمه آن یکی از متون ارزشمند ادبیات فارسی در حوزه ادبیات تعلیمی است که از دیرباز مورد توجه ادیبان نیز قرار گرفته است؛ از این رو، شناخت ویژگی‌های گفتمان روایی حکایت‌های این کتاب در تحلیل و

توصیف و درک آن بسیار مؤثر خواهد بود. در نتیجه بررسی‌های نویسندگان، متن کتاب کلیله و دمنه تاکنون از جنبه «تحلیل گفتمان روایی» براساس الگوی لوینسون (۲۰۱۵) مورد بررسی قرار نگرفته است؛ بنابراین، ضرورت دارد تا حکایت‌های کلیله و دمنه براساس این الگوی گفتمان روایی با دیدی زبان‌شناسانه و روشمند مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد.

۱-۳- روش تفصیلی تحقیق

در این تحقیق، در مجموع هشت باب از کل پانزده باب کتاب کلیله و دمنه شامل باب‌های «برزویه طیب»، «شیر و گاو»، «بازجست کار دمنه»، «کبوتر مطوقه»، «بوم و غراب»، «موش و گربه»، «شیر و ابن آوی»، «ابن ملک و اصحاب» انتخاب شدند. سپس انواع مؤلفه ارجاع مشارکین به کاررفته در این باب‌ها، شناسایی و مورد بررسی قرار گرفتند. روش تحلیل داده‌های این تحقیق، توصیفی و محتوایی است، زیرا هدف، توصیف و مقایسهٔ بسامد کاربرد انواع مشارکین و چگونگی ارجاع به مشارکین است. نتایج حاصل از بررسی باب‌های موردنظر از کلیله و دمنه، با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل شد. این نرم‌افزار یک بسته آماری برای علوم اجتماعی (Statistical package for the social science) است. در این تحلیل، از آزمون خی دو استفاده شد؛ علاوه بر این، لوینسون (۲۰۱۵) با استناد به دولی و لوینسون (۲۰۰۱: ۱۳۴-۱۲۷) مراحل را در خصوص چگونگی تحلیل ارجاع مشارکین در روایت‌ها مطرح کرده است. براین اساس، در تعیین انواع ابزارهای ارجاع به مشارکین در دو بافت فاعلی و غیرفاعلی، مراحل تحلیل نحوهٔ ارجاع مشارکین در هشت باب از کلیله و دمنه به ترتیب زیر انجام گرفته است.

- ۱- الگوها و ابزارهای ارجاع در زبان مورد مطالعه یافت شوند.
- ۲- جدولی تهیه شود که در آن نحوهٔ ارجاع به هریک از مشارکین در متن مشخص شود.
- ۳- مشارکین در جهت تعیین تعداد ارجاع‌های صورت گرفته شماره‌گذاری شوند.
- ۴- بافت ارجاع به هریک از مشارکین اعم از بافت فاعلی و غیرفاعلی مشخص شود. در این مرحله ابتدا بافت فاعلی بررسی می‌شود. ارجاع به مشارکین فاعلی می‌تواند در یکی از چهار بافت زیر صورت گیرد:
  - الف- بافت S1: در این بافت، فاعل جملهٔ موردنظر، همان فاعل جملهٔ پیش است.
  - ب- بافت S2: در این بافت، فاعل جملهٔ موردنظر، مخاطب جملهٔ قبل در یک ساختار نقل قول است.
  - پ- بافت S3: در این بافت، فاعل مشارکی است که در جملهٔ قبل نقشی غیر از فاعل را برعهده داشته است.
  - ت- بافت S4: در این بافت، فاعل جملهٔ موردنظر مشارکی است که در هیچ‌کدام از بافت‌های S2 و S3 حضور ندارد.
 ارجاع به هریک از مشارکین فرعی نیز می‌تواند در یکی از این چهار بافت زیر رخ دهد:
  - الف- N1: در این بافت، مشارک موردنظر همان نقشی را دارد که در جملهٔ قبل داشته است.
  - ب- N2: در این بافت، مشارک موردنظر مخاطبی است که در جملهٔ قبل، نقش گویندهٔ نقل قول را برعهده داشته است.
  - پ- N3: در این بافت، مشارک موردنظر در نقشی غیر از N2 آمده است.
  - ت- N4: در این بافت، مشارک موردنظر نقشی غیر از N1، N2 و N3 را در جمله برعهده دارد.
- ۵- روش معمول ارجاع‌دهی در هر بافت مجزا مشخص شود.
- ۶- ابزارهای ارجاعی دیگر نیز مشخص شده و با روش معمول ارجاع‌دهی مقایسه شوند.
- ۷- ارجاع‌های معمول و نشان‌دار با هم مقایسه شوند.
- ۸- دلایل استفاده از ارجاع‌های معمول و نشان‌دار معرفی شود. این دلایل می‌تواند در جهت برجسته‌سازی اطلاعات برای استفاده از ابزارهای ارجاعی بیشتر باشد.

۱-۴- پیشینه تحقیق

در این بخش، به طور مشخص، ابتدا برخی از تحقیق‌هایی معرفی می‌شوند که گفتمان روایی داستان‌های فارسی را به شیوه‌های گوناگون مورد بررسی قرار داده‌اند. سپس، نمونه‌هایی از تحقیق‌ها و مطالعات زبانی که از جنبه‌ها و دیدگاه‌های متفاوت به مطالعه و بررسی کلیله و دمنه پرداخته‌اند، مطرح می‌شوند.

۱-۴-۱- پیشینه مطالعات مرتبط با تحلیل گفتمان روایی

رابرتس و همکاران (۲۰۰۹) در ۱۶ داستان فارسی، دست به تحلیل گفتمان روایی آن‌ها براساس الگوی دولی و لوینسون (۲۰۰۱) زده‌اند و ارجاع مشارکین را در داستان‌های مذکور مورد تحلیل و بررسی قرار داده‌اند.

برجسته دلفروز (۲۰۱۰) برخی از مؤلفه‌های گفتمان روایی را در ۲۵ روایت شفاهی بلوچی سیستان براساس الگوی دولی و لوینسون (۲۰۰۱) توصیف و بررسی کرده است. وی همچنین، از نحوه روش‌شناسی رابرتس که در تحلیل گفتمان روایی تعدادی از داستان‌های فارسی انجام شده، پیروی کرده است.

صوفی (۱۳۹۰) نیز کاربرد انواع مشارکین و نحوه ارجاع به مشارکین را در ده داستان شفاهی گویش سیستانی بررسی کرده است. در این پژوهش، در ارجاع مشارکین از سه ابزار مرجع‌دار صفر، گروه اسمی و ضمیر استفاده شده است.

آهنگر و همکاران (۱۳۹۲)، براساس الگوی لوینسون (۲۰۱۰) ارجاع مشارکین را در هفت‌خوان رستم مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها ارجاع مشارکین را به گونه‌ای متفاوت بیان کرده‌اند. مطابق با الگوی لوینسون (۲۰۱۰) روش‌های ارجاع در داستان‌های هفت‌خوان رستم شامل حذف کامل مرجع، ارجاع تلویحی به صورت تصریف فعلی، به‌کارگیری ضمائر منفصل و درنهایت گروه اسمی کامل است. این ابزارها بر موقعیت مشارکین و وقایع تمرکز دارند.

۱-۴-۲- پیشینه مطالعات مرتبط با کلیله و دمنه

کلیله و دمنه علاوه بر ارزش‌ها و نکته‌های اخلاقی، اجتماعی، سیاسی و تربیتی، دارای ارزش‌ها و ویژگی‌های زبانی بسیاری است. پژوهش‌های بسیاری درباره این اثر ارزشمند ادبی، انجام شده است. برخی از محققان با دیدگاه‌هایی متفاوتی به بررسی متن کلیله و دمنه پرداخته‌اند؛ از منظر مسائل حقوقی، سیاسی و اجتماعی، آیین‌های حکومت‌داری و ... در این بخش، تعدادی از تحقیق‌هایی که از منظر زبان‌شناسانه و الگوهای متفاوتی متن کلیله و دمنه را مورد بررسی قرار داده‌اند، معرفی می‌شود.

احمدپناه (۱۳۸۸) تقابل گفتمانی را در کلیله و دمنه براساس الگوی گفتمان‌شناسی انتقادی ون لیوون (۲۰۰۸) بررسی می‌کند. بدین منظور، دو مفهوم متضاد «خیر» و «شر» به عنوان دو گفتمان متضاد در کلیله و دمنه در نظر گرفته شده است.

پارسا و صلواتی (۱۳۸۹) به بررسی «ریخت‌شناسی حکایت‌های کلیله و دمنه نصرالله منشی» براساس الگوی ولادیمیر پراپ (۱۹۸۹) پرداخته‌اند.

جاهدجاه و رضایی (۱۳۹۰) به بررسی تداوم زمان روایت در حکایت‌های فرعی کلیله و دمنه می‌پردازند.

یعقوبی جنبه‌سرایی (۱۳۹۰) به بررسی ساختار روایی کلیله و دمنه براساس گفتمان کاوی تعامل «رای و برهن» توجه کرده است.

تقوی و بهنام (۱۳۹۱) به تحلیل تفاوت‌های راوی «قصه‌نویس» و «قصه‌گو» در حکایت «شیر و گاو» در دو متن کلیله و دمنه و داستان‌های بیدپای براساس رویکردی تطبیقی پرداخته‌اند.

هاشمیان (۱۳۹۲) به بررسی نحوه ساختن شخصیت‌ها و تیپ‌ها در داستان «شیر و گاو» نظر داشته است.

تمیم‌داری و عباسی (۱۳۹۳) براساس الگوی برمون (Bremond) (۱۹۷۳) بر پایه چگونگی روابط میان کوچک‌ترین واحدهای روایی، به بررسی ساختاری باب «شیر و گاو» پرداخته‌اند.

محسنی‌پور کله‌رودی (۱۳۹۳) به بررسی سبک‌شناختی عبارات‌های فعلی در کلیله و دمنه براساس نوع کنش‌های گفتاری و نقش آن‌ها در ایجاد سبک فنی توجه کرده است.

کرامتی فومنی (۱۳۹۵) به بررسی نقش حیوانات در کلیله و دمنه و تطبیق آن با طبقات اجتماعی دوره ساسانی براساس الگوی تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (Fairclough) (۱۹۹۵) می‌پردازد.

صفایی سنگری و احمدپناه (۱۳۹۸) به بررسی باب «الناسک و الضیف» در کلیله و دمنه عربی براساس تحلیل گفتمان روایی پرداخته‌اند.

خلیلی جهانتیغ و همکاران (۱۳۹۹)، با تکیه بر نمود اندیشه هند و ایران باستان، ساختار مرزبان‌نامه و کلیله و دمنه را مقایسه کرده‌اند.

۲- توصیف و تحلیل داده‌ها

در این بخش، انواع مشارکین انسانی اصلی و فرعی، مشارکین غیرانسان و غیرجاندار و انواع روش‌های ارجاع به مشارکین با ذکر مثال آمده است. همچنین، مراحل مختلف تعیین ابزارهای ارجاعی و روش رسم جدول و تعیین بافت‌های فاعلی و غیرفاعلی با رسم جدول و با استفاده از آزمون خی دو نشان داده شده است.

۲-۱- ارجاع مشارکین انسانی

منظور از مشارکین انسانی، شخصیت‌های داستانی هستند که ماهیت انسانی دارند که در طول روایت توسط راوی معرفی می‌شوند و در پیشبرد داستان نقش دارند. این مشارکین به دو دسته اصلی و فرعی تقسیم می‌شوند.

الف- مشارکین انسانی اصلی

لوینسون (۲۰۱۵) با استناد به دولی و لوینسون (۲۰۰۱: ۱۲۰) بیان می‌کند که «مشارکین اصلی در بخش عمده‌ای از روایت شرکت دارند و نقش‌های کلیدی روایت را برعهده دارند. این مشارکین معمولاً در ابتدای روایت معرفی می‌شوند و برای معرفی آن‌ها از گروه‌های اسمی استفاده می‌شود. برای ارجاع این مشارکین، راوی پس از معرفی به‌وسیله گروه‌های اسمی، در ادامه روایت، ممکن است از ضمائر و مرجع‌دار صفر (تصریف فعلی) برای ارجاع به آن‌ها نیز بهره ببرد. برای معرفی این مشارکین در بیشتر مواقع از فعل ربطی «بودن» استفاده می‌شود؛ برای مثال، داستان‌ها و روایت‌ها معمولاً با جمله‌ای همانند «دختری بود که...» شروع می‌شود. این مشارکین بیشتر در جایگاه فاعلی مشاهده می‌شوند. در مثال (۱) از «باب برزویه و طیب»، سطر ۱-۲ اسم «برزویه» مشارک اصلی است که تا انتهای این باب به‌صورت راوی اول شخص (مونولوگ) به بیان روایت می‌پردازد.

(۱) «چنین گوید برزویه، مُقَدِّمِ اَطْبَایِ فارس که پدر من از لشکریان بود و مادر من از خانه علمای دین زرتشت بود» (منشی، ۱۳۹۱: ۴۴).

علاوه‌براین، در مثال (۲) از باب «شیر و گاو»، سطر ۳-۱ اسم «رای» و «برهمن» دو مشارک انسانی اصلی هستند که در ابتدای همه باب‌ها آغازگر روایت هستند و درواقع، روایت از زبان آن‌ها بیان می‌شود.

(۲) «رای فرمود برهمن را که بیان کن از جهت من مثل دو تن که با یکدیگر دوستی دارند و به تضریبِ نَمَامِ خاین، بنای آن خلل پذیرد و به عداوت و مفارقت کشد» (منشی، ۱۳۹۱: ۵۹).

ب- مشارکین انسانی فرعی

لوینسون (۲۰۱۵) با استناد به دولی و لوینسون (۲۰۰۱: ۱۲۱) بیان می‌کند که «برخلاف مشارکین اصلی که در ابتدای داستان معرفی می‌شوند، مشارکین فرعی در حین روایت معرفی می‌شوند؛ مانند مشارکین اصلی، برای معرفی مشارکین فرعی در بیشتر

مواقع از واژه «یک» و همانند مشارکین اصلی، بیشتر در جایگاه‌های فاعلی قرار دادند. تفاوت مشارکین فرعی و مشارکین اصلی در این است که نقش مشارکین فرعی در شکل‌گیری روایت و داستان کم‌اهمیت است؛ علاوه‌براین، مدت‌زمان حضور مشارکین فرعی در طول روایت کوتاه است». در مثال (۳) از باب «شیر و گاو»، سطر ۹-۸ گروه اسمی «مرد امانت‌دار» و «بازرگان» مشارک انسانی فرعی هستند، زیرا مدت حضور این مشارکین در طول روایت کوتاه است.

(۳) مرد امانت‌دار گفت: «آهن در بیغوله خانه بنهاده بودم و در آن احتیاطی نکرده و تا من واقف شدم، موش آن را تمام خورده بود». بازرگان گفت: «آری، موش آهن را نیک دوست دارد و دندان او (موش) بر خاییدن آن (آهن) قادر باشد» (منشی، ۱۳۹۱: ۱۲۲).

در مثال (۴) از باب «کبوتر مطوقه» سطر ۱۳، گروه اسمی «صیاد» مشارک انسانی فرعی است، زیرا مدت حضور این مشارک در طول روایت کوتاه است.

(۴) «صیاد بیامد و جال بازکشید و حبه بینداخت و در کمین بنشست. ساعتی بود. قومی کبوتران برسیدند.» (منشی، ۱۳۹۱: ۱۵۸).

۲-۲- ارجاع مشارکین غیرانسانی

منظور از مشارکین غیرانسانی حیوان‌ها یا اشیا هستند که در طول روایت معرفی و شرکت داده می‌شوند. این مشارکین با توجه به نقشی که در روایت ایفا می‌کنند، می‌توانند اصلی یا فرعی باشند.

الف- مشارک غیرانسانی اصلی

در مثال (۵) از باب «شیر و گاو»، سطرهای ۱۲-۱۱، گروه اسمی «دو شگال»، معرف دو مشارک غیرانسانی اصلی است. این دو مشارک همان کلیله و دمنه نیز هستند که تا انتهای باب شیر و گاو در پیشبرد روایت نقش دارند. گروه اسمی «دو شگال» و صورت ضمیر «هر دو» نیز به این دو مشارک اصلی ارجاع می‌دهند.

(۵) «و در میان اتباع او (شیر) دو شگال بودند. یکی را کلیله نام بود و دیگری را دمنه و هر دو ده‌ای (هوش و ذکاوت) تمام داشتند.» (منشی، ۱۳۹۱: ۶۱).

علاوه‌براین، در مثال (۶) از باب «شیر و گاو»، سطر ۹-۸، اسم «گاو» معرف یک مشارک غیرانسانی اصلی است که در سطر بعد با اسم «شنزبه» جایگزین می‌شود. همچنین اسم «سباع» نیز معرف مشارک غیرانسانی فرعی، یعنی گروهی از حیوانات است، زیرا مدت حضور این مشارک در طول روایت کوتاه است.

(۶) «(شیر) هرگز گاو ندیده بود و آواز او ناشنوده. چندان‌که بانگ شنزبه به گوش او رسید، هراسی بدو راه یافت و نحواست که سباع بدانند که او می‌بهراسد. بر جای ساکن می‌بود و به هیچ جانب حرکت نمی‌کرد» (منشی، ۱۳۹۱: ۶۱).

ب- مشارک غیرانسانی فرعی

در مثال (۷) از باب «کبوتر مطوقه»، سطر ۱۳ گروه اسمی «قومی از کبوتران» که با ضمیر «ایشان» و اسم «مطوقه» جایگزین می‌شود، یک مشارک فرعی غیرانسان است، زیرا مدت حضورش در روایت کوتاه و کم‌اهمیت است.

(۷) «قومی از کبوتران برسیدند و سر ایشان کبوتری بود که او را مُطَوَّقَه گفتندی و در طاعت و مطاوعت او روزگار گذاشتندی» (منشی، ۱۳۹۱: ۱۵۸).

با توجه به مثال‌های ارائه‌شده، مشاهده می‌شود که مؤلفه انواع مشارکین مطرح‌شده در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه مطابق با آنچه در لوینسون (۲۰۱۵) مطرح شده است، بازنمایی می‌شود؛ بنابراین، فرضیه فرعی ۱-۱ مبنی بر اینکه انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین مطابق با الگوی لوینسون (۲۰۱۵) در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه بازنمایی می‌شوند، تأیید می‌شود. جدول ۱ فراوانی، درصد فراوانی، مجذور خی دو، درجه آزادی و مقدار معناداری مؤلفه انواع مشارکین در باب‌های

مورد بررسی از کلیله و دمنه را نشان می‌دهد.

جدول ۱- تحلیل آماری انواع مشارکین در باب‌های موردبررسی از کلیله و دمنه

انواع مشارکین	فرعی	اصلی	مجموع	میانگین فراوانی	آزمون خی دو	Sig
انسانی	۷۹ (٪ ۱۹/۳۱)	۵۰ (٪ ۱۲/۲۲)	۱۲۹ (٪ ۳۱/۵۴)			
غیرانسانی	۲۰۰ (٪ ۴۸/۹)	۸۰ (٪ ۱۹/۵۶)	۲۸۰ (٪ ۶۸/۴۶)	۲۰۴/۵	۲۲۸/۴	۰/۰۴
مجموع	۲۷۹ (٪ ۶۸/۲۱)	۱۳۰ (٪ ۳۱/۷۸)	۴۰۹ (٪ ۱۰۰)			

با توجه به جدول ۱، مشارکین فرعی غیرانسانی با ۴۸/۹ بیشترین بسامد کاربرد، مشارکین اصلی غیرانسانی ۱۹/۵۶ در رتبه دوم، مشارکین فرعی انسانی ۱۹/۳۱ در رتبه سوم و مشارکین اصلی انسانی با ۱۲/۲۲ درصد کمترین بسامد کاربرد را دارد؛ علاوه‌براین، میزان میانگین فراوانی ۲۰۴/۵، مجذور خی دو برابر با ۲۲۸/۴ و مقدار معناداری برابر با ۰/۰۴ است که کمتر از ۰/۰۵ است ($p=0/000 < 0/05$). در نتیجه، با توجه به کاربرد انواع مشارکین، فرضیه فرعی ۱-۲ مبنی بر اینکه رابطه‌ای معنادار بین بسامد کاربرد انواع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه وجود دارد، تأیید می‌شود.

بنا به نظر لوینسون (۲۰۱۵) مشارک به شخصیت‌های روایت گفته می‌شود که در پیشبرد رویدادهای داستان نقش دارد. این مشارک ممکن است انسان، حیوان، موجودات خیالی یا اشیا باشد. با توجه به بررسی باب‌های موردنظر از کلیله و دمنه مشخص شد که انواع مشارکین در این تحقیق، شامل مشارکین اصلی انسانی مانند «بازرگان»، «برهمن» و «برزویه»؛ مشارکین فرعی انسانی مانند «مرد امانت‌دار»، «بازدار»، «صیاد»، «وزیر دوم» و «وزیر سوم»؛ مشارکین اصلی غیرانسانی مانند «شیر»، «گاو»، «شنزبه» و مشارکین فرعی غیرانسانی، مانند «قومی از کبوتران»، «پنج پایک» و «طوطی» بودند.

افزون بر آن، نتیجه این تحقیق در زمینه کاربرد انواع مشارکین با نتایج کار رابرتس و همکاران (۲۰۰۹)، برجسته دلفروز (۲۰۱۰)، صوفی (۱۳۹۰) و آهنگر و همکاران (۱۳۹۲) همسو شده است. بدین معنی که کاربرد مؤلفه انواع مشارکین در داده‌های مورد بررسی از هر تحقیق موردنظر، دارای رابطه معنادار است.

۲-۳- انواع روش‌های ارجاع مشارکین

لوینسون (۲۰۱۵) با استناد به دولی و لوینسون (۲۰۰۱: ۶۵) بیان می‌کند که «برای ارجاع به مشارکین ابزارهای گفتمانی همانند گروه اسمی، مرجع‌دار صفر و انواع ضمیر متصل و منفصل به کار می‌رود؛ علاوه‌براین، روش‌های ارجاع به مشارکین در هشت مرحله صورت می‌گیرد.

مرحله نخست: تعیین ابزارهای ارجاعی

در مرحله نخست باید ابزارهای موردنظر در حکایت‌های کلیله و دمنه مشخص شوند. با توجه به حکایت‌ها، ابزارهای ارجاعی در کلیله و دمنه شامل گروه اسمی، ضمیر و مرجع‌دار صفر است، ترتیب معرفی این ابزارها براساس بار ارجاعی است که هرکدام انتقال می‌دهد:

الف- گروه اسمی

بنا به نظر دولی و لوینسون (۲۰۰۱: ۶۶) «گروه اسمی یکی از پرکاربردترین ابزارهاست که به وسیله آن به مشارکین جدید و مشارکینی که در طول روایت غیرفعال شده‌اند و دوباره فعال می‌شوند، ارجاع داده می‌شود.» در مثال (۸) از باب «شیر و گاو»، سطر ۱۰، گروه اسمی «دمنه» و «شنزیه» برای ارجاع به دو مشارک در روایت استفاده شده است.

(۸) «دمنه دانست که اگر این سخن بر شنزیه ظاهر کند در حال، برائتِ ساحت و نزهتِ جانبِ خویشن ظاهر گرداند و دروغ و مکر او معلوم شود» (منشی، ۱۳۹۱: ۹۸).

علاوه‌براین، در مثال (۹) از باب «بوم و غراب»، سطر ۲، گروه اسمی «زاغ» برای معرفی یک مشارک جدید به کار رفته است.

(۹) «و زاغ در خدمت او به حرمت هرچه تمام‌تر می‌زیست و از رسوم طاعت و آداب عبودیت هیچ چیز باقی نمی‌گذاشت و با یاران و آکفا، رفیق تمام می‌کرد» (منشی، ۱۳۹۱: ۲۲۳).

ب- ضمیر

از نظر دولی و لوینسون (۲۰۰۱: ۶۶) «ضمیر یکی دیگر از ابزارهای ارجاعی است که معمولاً برای پرهیز از تکرار اسم به کار می‌رود، بدین معنی که گوینده پس از معرفی مشارک به وسیله گروه اسمی یا اسم، برای جلوگیری از تکرار اسم یا گروه اسمی از ضمیر استفاده می‌کند.» در مثال (۱۰) از باب «موش و گربه»، سطر ۳، ضمیر «او» به عنوان یک ابزار ارجاعی جایگزین گروه اسمی «گربه» شده است.

(۱۰) «دیگر روز موش از سوراخ بیرون بیامد و گربه را از دور بدید. کراهیت داشت که نزدیک او رود. گربه آواز داد که تحرز چرا می‌نمایی؟» (منشی، ۱۳۹۱: ۲۷۶).

علاوه‌براین، در مثال (۱۱) از باب «شیر و گاو»، سطر (۱۱) ضمیر «ایشان» جایگزین گروهی از مشارکین سطرهای قبلی شده است و همچنین، ضمیر «او» برای ارجاع به «گاو» به عنوان یکی از مشارکین به کار رفته است.

(۱۱) «چون مفاوضت ایشان بدین کلمت رسید. شیر از گاو فارغ شده بود و کار او تمام پرداخته بود» (منشی، ۱۳۹۱: ۱۲۳).

ج- ابزار ارجاعی مرجع‌دار صفر (تصریف فعلی)

از نظر دولی و لوینسون (۲۰۰۱: ۶۶) «منظور از مرجع‌دار صفر این است که در روایت برای ارجاع به یک مشارک خاص از شناسه فعل یک جمله به مرجع آن عمل بهره گرفته می‌شود. درباره استفاده از ابزار مرجع‌دار صفر باید گفت که حکایت‌های کلیله و دمنه در مقایسه با ابزارهای ارجاعی دیگر نسبت به بیشتری از این ابزار ارجاعی بهره می‌گیرند و به خصوص بیشتر این ابزار را برای ارجاع به مشارکین اصلی به کار می‌برند. در تحلیل متون روایی، مرجع‌دار صفر را با نشانه «Ø» نشان می‌دهند» در مثال (۱۲) از باب «شیر و گاو»، سطر (۱۲) شناسه تصریفی موجود در فعل‌های «گفت»، «بپرسید»، «دادند»، «گفت» و «بشناختم» به عنوان یک شناسه شخصی به مشارکی ارجاع می‌دهند که عامل آن فعل در ساختار روایت است؛ به عبارت دیگر، مشارک حضور نحوی-معنایی دارد، اما نمود آوایی ندارد. در این مثال، در فعل «گفت» شناسه شخصی تهی، ارجاعی بر دمنه است که مرجع‌دار صفر است. در فعل‌های «بپرسید» و «گفت» مرجع شناسه شخصی تهی، شیر است که به صورت مرجع‌دار صفر به کار رفته است. در فعل «جواب دادند» مرجع، نزدیکان شیر است که نقش مرجع‌دار صفر را دارد.

(۱۲) «دمنه برفت و Ø به شیر سلام گفت (سوم‌شخص مفرد). Ø از نزدیکان خود بپرسید (سوم‌شخص مفرد) که این کیست.

Ø جواب دادند (سوم‌شخص جمع) که فلان، پسر فلان. Ø گفت (سوم‌شخص مفرد): آری Ø پدرش را بشناختم (-بم).

اول‌شخص مفرد» (منشی، ۱۳۹۱: ۶۷).

در مثال (۱۳) از باب «تَفَحُّص در کار دمنه»، سطر (۴) شناسه تصریفی موجود در فعل‌های «رفت»، «خواست»، «گوید»

و «ماند» ابزاری برای ارجاع به یک مشارک خاص در متن روایت است. در این مثال فعل‌های «رفت»، «خواست» و «گوید» به اسم پلنگ ارجاع دارد و در فعل «ماند» شناسه سوم‌شخص مفرد به «آنچه» ارجاع دارد، که در همه این بافت‌ها به صورت مرجع‌دار صفر به کار رفته‌اند.

(۱۳) «چون پلنگ این فصول تمام بشنود، Ø به نزدیک مادر شیر رفت و Ø از وی عهدی خواست، که Ø آنچه گوید، Ø مستور ماند» (منشی، ۱۳۹۱: ۱۲۹).

مراحل دوم، سوم و چهارم: ترسیم جدول و تعیین بافت مشارکین

در مرحله دوم، برای بررسی ابزارهای ارجاعی زبانی باید یک جدول تهیه شود. این جدول در ادامه برای باب «شیر و گاو» ارائه می‌شود که از هفت ستون تشکیل شده است. ستون اول، شماره هریک از بندهای داستان را مشخص می‌کند. ستون دوم، دربرگیرنده عبارتی است که قبل از فاعل آمده است. در ستون سوم، مشارکین فاعلی و ابزارهای ارجاعی برای فاعل موردنظر در هر بند مشخص می‌شود. در ستون چهارم، بافتی که مشارک فاعلی در آن شرکت دارد، تعیین می‌شود. در ستون پنجم مشارکین غیرفاعلی و نوع ابزارهای ارجاعی به آن‌ها معرفی می‌شود. در ستون ششم، بافتی که مشارکین غیرفاعلی، در آن شرکت دارند، مشخص می‌شود. مراحل سوم و چهارم یعنی تعیین بافتی که هریک از مشارکین در آن شرکت دارند، نیز در این جدول ارائه می‌شود.

مشارکین موجود در باب «شیر و گاو» برای سهولت در خوانش به صورت اختصار معرفی می‌شوند. معیار انتخاب این اختصارها برای سهولت در خوانش در ساختار جدول براساس نام مشارکین در متن روایت بوده است. رای [RAY]، برهمن [BR]، بازرگان [BAZ]، فرزندان (پسران بازرگان) [FP]، برادر بزرگ‌تر [BRA]، گاو [GAV]، شنزبه (گاو) [SHAN]، نندبه (گاو) [NAN]، خلاب [xaɪ]، مرد مزدور [MRD]، مرغزار [MAG]، شیر [SHR]، وحوش [VOH]، شغال [SHG]، کلیله [KEL]، دمنه [DEM]، بوزنه [BUZ]، درودگر [DOR]، چوب [CHUB]، میخ [MIX] (منشی، ۱۳۹۱: ۵۹-۶۲).

جدول ۲- انواع ابزارهای ارجاعی در بافت فاعلی و بافت غیرفاعلی در باب «شیر و گاو»

متن	بافت	مشارک غیرفاعلی	بافت	فاعل	عبارت قبل از فاعلی	شماره بند
رای هند فرمود برهمن را که	INT	[BR]	INT	[RAY], N		۱
مکالمه (نقل قول)						۶-۲
برهمن گفت			S2	N, [BR]		۷
نقل قول						۱۱-۸
بازرگانی بود بسیار مال			INT	N, [BAZ]		۱۲
و او را فرزندان در رسیدند	INT	N[FP]	S1	PN [BAZ]	و	۱۳
و از کسب و حرفت اعراض نمودند			S3	Ø [FP]	و از کسب و حرفت	۱۴
و دست اسراف به مال او دراز کردند	N3	PN[BAZ]	SI	Ø [FP]	و دست اسراف به مال	۱۵

مرحله پنجم، ششم، هفتم و هشتم: تعیین و تحلیل ارجاع معمول و ارجاع نشاندار

مطابق با مراحل پنجم، ششم، هفتم و هشتم، باید ارجاع معمول و ارجاع نشاندار در هر بافت مشخص و تحلیل شود. به این منظور، در ادامه جدولی تهیه شده است که تعداد و درصد فراوانی، مجذور خی دو، درجه آزادی، مقدار معنی‌داری استفاده از ابزارهای مختلف ارجاعی در بافت فاعلی و بافت غیرفاعلی را در هشت باب مورد بررسی در این تحقیق نشان می‌دهد. بررسی‌های آماری از طریق نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است؛ علاوه بر این، در مثال‌های مرتبط با روش‌های ارجاع مشارکین،

یکی از متغیرها انواع بافت فاعلی (S1, S2, S3, S4, INT) و متغیر دیگر انواع ابزارهای ارجاع مشارکین (گروه اسمی، ضمیر و مرجع‌دار صفر) است. در ادامه، ابتدا بررسی معناداری دو متغیر بافت فاعلی و ابزار ارجاع فاعلی و سپس بررسی معناداری بافت غیرفاعلی و ابزار ارجاع غیرفاعلی خواهد آمد. جدول ۳ مجموع ابزارهای ارجاع فاعلی در بافت فاعلی در هشت باب مورد بررسی از کلیله و دمنه را نشان می‌دهد.

جدول ۳- تحلیل آماری مجموع ابزارهای ارجاع فاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه

(Sig)	آزمون‌خی‌دو	میانگین فراوانی	مجموع	بافت فاعلی					ابزار ارجاع فاعلی
				INT	S4	S3	S2	S1	
			۴۴۶۸	۱۹	۹	۴۷	۱۳۸۶	۳۰۰۷	فراوانی
			۴۶/۳۹	۰/۲۰	۰/۰۹	۰/۴۹	۱۴/۳۹	۳۱/۲۲	مرجع‌دار صفر درصد
			۲۳۰۵	۲۷۲	۲۴	۱۷۵	۷۰۹	۱۱۲۵	فراوانی
			۲۳/۹۳	۲/۸۲	۰/۲۵	۱/۸۲	۷/۳۶	۱۱/۶۸	گروه اسمی درصد
۰/۰۴	۷۸۶/۳۵	۳۲۱۰/۶۶	۲۸۵۹	۲۱۱	۳۶	۲۱۴	۸۸۲	۱۵۱۶	فراوانی
			۲۹/۶۸	۲/۱۹	۰/۳۷	۲/۲۲	۹/۱۶	۱۵/۷۴	ضمیر درصد
			۹۶۳۲	۵۰۲	۶۹	۴۳۶	۲۹۷۷	۵۶۴۸	فراوانی
			۱۰۰	۵/۲۰	۰/۷۲	۴/۵۳	۳۰/۹۱	۵۸/۶۴	مجموع درصد

مطابق با جدول ۳، مرجع‌دار صفر با ۴۶/۳۹ درصد پرکاربردترین ابزار ارجاع مشارکین نسبت به ابزار ضمیر با ۲۹/۶۸ درصد و گروه اسمی با ۲۳/۹۳ درصد در مجموع هشت باب از کلیله و دمنه است؛ علاوه بر این، میانگین ابزارهای ارجاع به مشارکین در بافت فاعلی برابر با ۳۲۱۰/۶۶، آماره آزمون‌خی‌دو برابر با ۷۸۶/۳۵ و سطح معناداری ۰/۰۴ است که از ۰/۰۵ کمتر است ($p=0/000<0/05$). در نتیجه، فرضیه فرعی (۱-۳)، مبنی بر اینکه رابطه‌ای معنادار بین بسامد کاربرد انواع روش‌های ارجاع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه وجود دارد، تأیید می‌شود؛ بنابراین، بین دو متغیر بافت فاعلی و ابزار ارجاع فاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه رابطه‌ای معنادار وجود دارد. جدول ۴ مجموع ابزارهای ارجاع غیرفاعلی در بافت غیرفاعلی در هشت باب مورد بررسی از کلیله و دمنه را نشان می‌دهد.

جدول ۴- تحلیل آماری مجموع ابزارهای ارجاع غیرفاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه

(Sig)	آزمون‌خی‌دو	میانگین فراوانی	مجموع	بافت غیرفاعلی					ابزار ارجاع غیرفاعلی
				INT	N4	N3	N2	N1	
			۱۶۲۷	۰	۳۳	۵۸	۴۲۸	۱۱۰۸	فراوانی
۰/۰۰۰	۱۱۷۷/۲۵	۱۸۷۹	۲۸/۸۶	۰	۰/۵۹	۱/۰۳	۷/۵۹	۱۹/۶۶	مرجع‌دار صفر درصد
			۹۷۶	۱۴۳	۳۱	۴۶	۳۱۵	۴۴۱	فراوانی

	درصد	۷/۸۲	۵/۵۹	۰/۸۲	۰/۵۵	۲/۵۴	۱۷/۳۱
ضمیر	فراوانی	۱۸۷۰	۹۶۴	۱۰۵	۶۱	۳۴	۳۰۳۴
	درصد	۳۳/۱۷	۱۷/۱۰	۱/۸۶	۱/۰۸	۰/۶۰	۵۳/۸۳
مجموع	فراوانی	۳۴۱۹	۱۷۰۷	۲۰۹	۱۲۵	۱۷۷	۵۶۳۷
	درصد	۶۰/۶۵	۳۰/۲۸	۳/۷۱	۲/۲۲	۳/۱۴	۱۰۰

مطابق با جدول ۴، ضمیر با ۵۳/۸۳ درصد پرکاربردترین ابزار ارجاع مشارکین نسبت به ابزار مرجع‌دار صفر ۲۸/۸۶ درصد و گروه اسمی با ۱۷/۳۱ درصد در مجموع هشت باب از کلیله و دمنه است. علاوه بر این، میانگین ابزارهای ارجاع مشارکین در بافت غیرفاعلی برابر با ۲۸۱۸/۵، آماره آزمون خی دو برابر با ۱۱۷۷/۲۵ و سطح معناداری صفر است که از ۰/۰۵ کمتر است ($p=0/000<0/05$). در نتیجه، فرضیه فرعی (۱-۳)، مبنی بر اینکه رابطه‌ای معنادار بین بسامد کاربرد انواع روش‌های ارجاع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه وجود دارد، تأیید می‌شود؛ بنابراین، بین دو متغیر بافت غیرفاعلی و ابزار ارجاع غیرفاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه رابطه معناداری وجود دارد. جدول ۵ مجموع بسامد بافت فاعلی، میانگین فراوانی، آماره آزمون خی دو، درجه آزادی و مقدار معناداری را در بافت فاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه نشان می‌دهد.

جدول ۵- تحلیل آماری مجموع بافت فاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه

بافت فاعلی	ابزار ارجاع فاعلی				میانگین فراوانی	مجموع	ضمیر	گروه اسمی	مرجع‌دار صفر	آزمون خی دو (Sig)
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد						
S1	۳۰۰۷	۳۱/۲۲	۱۱۲۵	۱۱/۶۸	۱۹۲۶/۴	۱۱۷۵۹/۲۴	۰/۰۰۰			
	۱۱۲۵	۱۱/۶۸	۱۵۱۶	۱۵/۷۴						
S2	۱۳۸۶	۱۴/۳۹	۷۰۹	۷/۳۶	۱۹۲۶/۴	۱۱۷۵۹/۲۴	۰/۰۰۰			
	۷۰۹	۷/۳۶	۸۸۲	۹/۱۶						
S3	۴۷	۰/۴۹	۱۷۵	۱/۸۲	۱۹۲۶/۴	۱۱۷۵۹/۲۴	۰/۰۰۰			
	۱۷۵	۱/۸۲	۲۱۴	۲/۲۲						
S4	۹	۰/۰۹	۲۴	۰/۲۵	۱۹۲۶/۴	۱۱۷۵۹/۲۴	۰/۰۰۰			
	۲۴	۰/۲۵	۳۶	۰/۳۷						
INT	۱۹	۰/۲۰	۲۷۲	۲/۸۲	۱۹۲۶/۴	۱۱۷۵۹/۲۴	۰/۰۰۰			
	۲۷۲	۲/۸۲	۲۱۱	۲/۱۹						
مجموع	۴۴۶۸	۴۶/۳۹	۲۳۰۵	۲۳/۹۳	۱۹۲۶/۴	۱۱۷۵۹/۲۴	۰/۰۰۰			
	۲۳۰۵	۲۳/۹۳	۹۶۳۲	۲۸/۵۹						

جدول ۵، مجموع بافت‌های فاعلی را که در آن سه ابزار ارجاع مشارکین در هشت باب از کلیله و دمنه به کار رفته است، نشان می‌دهد. در نتیجه، در بافت S1 بیشترین مقدار از سه ابزار ارجاع مشارکین رخ داده است؛ علاوه بر این، میانگین بافت فاعلی برابر با ۱۹۲۶/۴، آماره آزمون خی دو برابر با ۱۱۷۵۹/۲۴، درجه آزادی ۴ و سطح معناداری صفر است که از ۰/۰۵ کمتر است ($p=0/000<0/05$). در نتیجه، فرضیه فرعی (۱-۳)، مبنی بر اینکه رابطه‌ای معنادار بین بسامد کاربرد انواع روش‌های ارجاع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه وجود دارد، تأیید می‌شود؛ بنابراین بین دو متغیر بافت فاعلی و ابزار

ارجاع فاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه رابطه معناداری وجود دارد. جدول ۶ مجموع بسامد بافت غیرفاعلی، میانگین فراوانی، آماره آزمون خی دو، درجه آزادی و مقدار معناداری را در بافت غیرفاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه نشان می‌دهد.

جدول ۶- تحلیل آماری مجموع بافت غیرفاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه

		ابزار ارجاع فاعلی				بافت غیرفاعلی		
		مرجع دار صفر	گروه اسمی	ضمیر	مجموع			
(Sig)	آماره آزمون خی دو	میانگین فراوانی	مجموع	ضمیر	مرجع دار صفر			
۰/۰۰۰	۷۳۹۶/۳۶	۱۱۲۷/۴	۳۴۱۹	۱۸۷۰	۴۴۱	۱۱۰۸	فراوانی	
			۶۰/۶۵	۳۳/۱۷	۷/۸۲	۱۹/۶۶	درصد	N1
			۱۷۰۷	۹۶۴	۳۱۵	۴۲۸	فراوانی	N2
			۳۰/۲۸	۱۷/۱۰	۵/۵۹	۷/۵۹	درصد	
			۲۰۹	۱۰۵	۴۶	۵۸	فراوانی	N3
			۳/۷۱	۱/۸۶	۰/۸۲	۱/۰۳	درصد	
			۱۲۵	۶۱	۳۱	۳۳	فراوانی	N4
			۲/۲۲	۱/۰۸	۰/۵۵	۰/۵۹	درصد	
			۱۷۷	۳۴	۱۴۳	۰	فراوانی	INT
			۳/۱۴	۰/۶۰	۲/۵۴	۰	درصد	
			۵۶۳۷	۳۰۳۴	۹۷۶	۱۶۲۷	فراوانی	مجموع
			۱۰۰	۵۳/۸۳	۱۷/۳۱	۲۸/۸۶	درصد	

جدول ۶ مجموع بافت‌های غیرفاعلی را که در آن سه ابزار ارجاع مشارکین در هشت باب از کلیله و دمنه به کار رفته است، نشان می‌دهد. در نتیجه، در بافت N1 بیشترین مقدار از سه ابزار ارجاع مشارکین رخ داده است؛ علاوه بر این، میانگین بافت غیرفاعلی برابر با ۱۱۲۷/۴، آماره آزمون خی دو برابر با ۷۳۹۶/۳۶ و سطح معناداری صفر است که از ۰/۰۵ کمتر است ($p=0/000<0/05$). در نتیجه، فرضیه فرعی (۱-۳)، مبنی بر اینکه تفاوت معناداری بین بسامد کاربرد انواع روش‌های ارجاع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه وجود دارد، تأیید می‌شود؛ بنابراین بین دو متغیر بافت غیرفاعلی و ابزار ارجاع غیرفاعلی در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه رابطه معناداری وجود دارد.

مرجع دار صفر مانند شناسه تصریفی موجود در فعل‌های «گفت»، «پرسید»، «جواب داد» و «شناختم»، به عنوان یک شناسه شخصی به مشارکی ارجاع می‌دهد که عامل آن فعل در ساختار روایت است. به عبارتی دیگر مشارک حضور نحوی-معنایی دارد، اما نمود آوایی ندارد. مرجع دار صفر یا ضمیر فاعلی ناملفوظ در زبان فارسی یکی از ویژگی‌های نحوی این زبان است که باعث شده است به عنوان زبانی ضمیر انداز قلمداد شود (شقایق، ۱۳۸۹). همچنین، استفاده از ضمیر و گروه اسمی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. ضمیر مانند انواع ضمیر «من»، «تو»، «او» که برای ارجاع به مشارکین استفاده می‌شود و در نهایت روش ارجاع به مشارکین از طریق گروه اسمی مانند «دمنه»، «شنزبه» برای ارجاع به مشارکین در روایت به کار رفته‌اند.

افزون‌بران، نتیجه این تحقیق در زمینه کاربرد انواع روش‌های ارجاع به مشارکین با نتایج کار رابرتس و همکاران (۲۰۰۹)، برجسته دلفروز (۲۰۱۰)، صوفی (۱۳۹۰)، آهنگر و همکاران (۱۳۹۲) همسو شده است. بدین معنی که کاربرد مؤلفه روش‌های ارجاع به مشارکین در داده‌های مورد بررسی از هر تحقیق نامبرده، دارای رابطه معنادار است. با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته، مشخص شد که انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین، در باب‌های مورد بررسی از کلیله و دمنه مطابق با آنچه در لوینسون (۲۰۱۵) مطرح شده بود، بازنمایی شد؛ بنابراین پاسخ پرسش فرعی (۱-۱) مثبت است. همچنین، فرضیه فرعی (۱-۱) تحقیق، مبنی بر اینکه انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین مطابق با الگوی لوینسون (۲۰۱۵) در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه بازنمایی می‌شوند، تأیید می‌شود. در نتیجه، بررسی‌ها و توصیف انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه براساس درصد وقوع، میانگین آن‌ها و میزان سطح معناداری نشان داد که پاسخ به پرسش اصلی یک پژوهش، مبنی بر اینکه آیا می‌توان انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین را در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه براساس الگوی لوینسون (۲۰۱۵) بررسی و توصیف کرد، مثبت است. همچنین، فرضیه اصلی یک پژوهش، مبنی بر اینکه انواع مؤلفه‌های ارجاع مشارکین را می‌توان در تعدادی از حکایت‌های کلیله و دمنه براساس الگوی لوینسون (۲۰۱۵) بررسی و توصیف کرد، تأیید می‌شود.

۳- نتیجه‌گیری

در این پژوهش، مؤلفه‌های ارجاع مشارکین انواع مشارکین و شیوه‌های گوناگون ارجاع به مشارکین در بافت‌های فاعلی و غیرفاعلی در هشت حکایت از کلیله و دمنه مورد بررسی قرار گرفت. بررسی داده‌های زبانی مربوط به فراوانی هریک از این صورت‌های گفتمانی مرتبط با مشارکین اصلی و فرعی حکایت‌ها نشان داد که حکایت‌های کلیله و دمنه برای ارجاع و معرفی مشارکین از شیوه‌های و ابزارهای گفتمانی گوناگون بهره گرفته است. در این راستا، مشخص شد که در این حکایت‌ها از انواع مشارکین اصلی و فرعی اعم از انسان و حیوان بهره می‌برند. همچنین، در جهت ارجاع به هریک از مشارکین موجود در متن از انواع ابزارهای ارجاعی از جمله گروه اسمی، مرجع‌دار صفر و ضمیر استفاده شده است که از میان این سه ابزار، مرجع‌دار صفر در هر حکایت از حکایت‌های مورد بررسی به‌طور مشابه، بیشترین کاربرد را داشت و کاربرد ضمیر و گروه اسمی در رتبه‌های بعدی قرار داشتند.

فهرست اختصارات

معادل فارسی	صورت کامل	صورت کوتاه
اول شخص	First person	1
دوم شخص	Second person	2
مرجع‌دار صفر/تهی	Zero anaphora	Ø
وجه امری	Imperative	IMP
معرفی یک مشارک جدید	Participant introduced	INT
گذشته	Past	PAST
حال	Present	PRES
علامت سوال	Question marker	Q
مفرد	Singular	SG

۴- منابع

- آهنگر، عباسعلی؛ مشهدی، محمدمیر؛ مجاهدی رضاییان، ستاره. (۱۳۹۲). بررسی ارجاع مشارکین در هفت‌خوان رستم. ادب‌پژوهی. ۷(۲۶): ۱۷۶-۱۴۷.
- احمدپناه، فاتح. (۱۳۸۸). *تقابل گفتمانی در کلیله و دمنه*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی (چاپ‌نشده)، دانشگاه کردستان.
- پارسا، سید احمد؛ صلواتی، لاله. (۱۳۸۹). ریخت‌شناسی حکایت‌های کلیله و دمنه نصرالله منشی. *شعرپژوهی*، ۲(۴): ۴۷-۷۷.
- تقوی، محمد؛ بهنام، مینا. (۱۳۹۱). تفاوت راوی قصه‌نویس و قصه‌گو در داستان «شیر و گاو» از کلیله و دمنه و داستان‌های بیدپای. *نشریه جستارهای ادبی*، ۳(۴): ۶۷-۸۳.
- تمیم‌داری، احمد؛ عباسی، سمانه. (۱۳۹۳). بررسی ساختارگرایانه باب شیر و گاو کلیله و دمنه براساس الگوی کلود برمون، *نشریه متن‌پژوهی ادبی*، ۱۸(۵۹): ۴۳-۵۹.
- تولان، مایکل. (۱۳۸۶). *روایت‌شناسی: درآمد زبان‌شناسی انتقادی*. ترجمه فاطمه علوی و فاطمه نعمتی، تهران: سمت.
- جاهدجاه، عباس؛ رضایی، لیلیا. (۱۳۹۰). بررسی تداوم زمان روایت در حکایت‌های فرعی کلیله و دمنه. *شعرپژوهی*، ۳(۳): ۲۷-۴۸.
- خلیلی جهانتیغ، مریم؛ بارانی، محمد؛ فولادی، یعقوب. (۱۳۹۹). مقایسه ساختار مرزبان‌نامه و کلیله و دمنه. *مطالعات شبه‌قاره*، ۱۲(۳۸): ۱۷۷-۱۹۴.
- شفاقی، ویدا. (۱۳۸۹). *مبانی صرف*، تهران: سمت.
- صفایی سنگری، علی؛ احمدپناه، فاتح. (۱۳۹۸). تحلیل انتقادی گفتمان روایی در کلیله و دمنه عربی (مطالعه موردی: باب‌الناسک و الضیف)، *زبان و ادبیات عربی*، ۱۱(۱): ۸۹-۱۲۰.
- صوفی، زهره. (۱۳۹۰). بررسی و تحلیل تعدادی از مؤلفه‌های گفتمانی در برخی از روایت‌های سیستانی براساس الگوی دولی لوینسون. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی (چاپ‌نشده)، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- کرامتی فومنی، ساناز. (۱۳۹۵). *بررسی حیوانات در کلیله و دمنه براساس دیدگاه انتقادی نورمن فرکلاف*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی (چاپ‌نشده). دانشگاه فردوسی مشهد.
- محسنی‌پور کلهرودی، زهرا بیگم. (۱۳۹۳). *بررسی سبک‌شناختی عبارت‌های فعلی در کلیله و دمنه براساس نوع کنش‌های گفتاری و نقش آن‌ها در ایجاد سبک فنی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی (چاپ‌نشده)، دانشگاه آزاد تهران.
- مشکوة‌الدینی، مهدی. (۱۳۸۴). *دستور زبان فارسی واژگان و پیوندهای ساختی*، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- منشی، نصرالله. (۱۳۹۱). *ترجمه کلیله و دمنه بهرامشاهی*. تصحیح و توضیح: مجتبی مینوی طهرانی. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- هاشمیان، مانلی. (۱۳۹۲). *تیپ‌سازی و شخصیت‌پردازی در داستان «شیر و گاو» کلیله و دمنه*. رشد آموزش زبان و ادب فارسی. ۱۰۵: ۲۵-۲۴.
- یعقوبی جنبه‌سرایبی، پارسا. (۱۳۹۰). *ساختار روایی کلیله و دمنه براساس گفتمان کاوی تعامل‌رای و برهنمن*، ادب‌پژوهی، ۵(۱۸): ۷۱-۱۰۰.

- SE- 7512, Uppsala, Sweden.
- Bremond, C. (1973). Morphology of the French Folktale, *Semiotica*. 2: 257-275.
- Dooley, R.A., Levinsohn, S.H. (2001). **Self-Instruction Materials on Narrative Discourse Analysis**. SIL International
- Elliott, J. (2005). **Using narrative in social research: Qualitative and quantitative approaches**. Sage Publications.
- Fairclough, N. (1995). **Critical Discourse Analysis**. London: Longman
- Halliday, M.A.K., and Hasan, R. (1976), **Cohesion in English**. London: Longman.
- Levinsohn, S.H. (2010). **Self Introduction on Narrative Discourse Analysing**. A Manual of Basic Concepts. Dalbs: SIL International
- Levinsohn, S.H. (2015). **Self-Introduction on Narrative Discourse Analysing**. A Manual of basic Concepts. Dalbs: SIL International.
- Ricoeur, P. (1988). **Time and Narrative**, vol. 3. Chicago: University of Chicago Press.
- Roberts, J.R., Barjasteh Delafrooz, B., Jahani, C. (2009). **A Study of Persian Discourse Structure of Applied Language**.
- Smith, C.S. (2003). **Modes of discourse: The local structure of texts** (Vol. 103). Cambridge University Press.
- Tannen, D. (1980). **A comparative analysis of oral narrative strategies: Athenian Greek and American English**. In W.L. Chafe (ed.), *The Pear Stories*. Norwood, NJ: Ablex. pp. 51–87.
- Van Leeuwen, T.A. (2008). **Critical Discourse Analysis**, In schiffirine, D. Tanen, F. Hamilton, H.E. [Eds] *Handbook of Discourse*, London: Roulledge.